

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1269036/4

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא

המבקש: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר יהודה ישכר שטרן)

נגד

המשיבה: פלונית

הנדון: מהו גילוי דעתו של דיין מראש המונע ממנו לדון בהליך, ומתי יש חשש להסתתמות טענותיו של בעל דין?

החלטה

לפניי בקשתו של המבקש [פלוני] כי אפסול עצמי מלדון בעניינם של הצדדים.

הבקשה אינה מעלה עילה מעילות הקבועות בהלכה – טענות בדבר קרבה, נגיעה וכיוצא באלה, או בחוק הדיינים – טענות בדבר חשש ממשי למשוא פנים על יסוד קרבה, עניין כספי או עניין אישי אחר שיש לחתום מטה או אף לקרוב משפחה שלו במי מהצדדים.

מה אפוא כן נטען בבקשה?

אליבא דהמבקש החתום מטה חיווה בהחלטתו מי"ג בכסלו התשפ"ב (17.11.21) את דעתו בעניינם של הצדדים ומשכך חש הוא כי אין טעם בהעלאת טענותיו לפניי החתום מטה וכי לעת דיון לפני החתום מטה יסתתמו טענותיו.

לעניין הסתתמות טענותיו מציין המבקש את החובה הפסוקה להשוות את בעלי הדין (חושן משפט סימן יז), וכבר עתה נעיר כי 'סדר הדברים' הוא שחובת השוואת בעלי הדין נועדה למנוע מצב של הסתתמות הטענות, לא להפך – טענתו של בעל דין כי הוא חש שטענותיו מסתתמות אינה יוצרת או מבססת חשש של אי השוויית בעלי הדין, כביכול משום שטענות האחד מסתתמות ואילו טענות רעהו אינן מסתתמות. לו כך היה, היה יכול כל בעל דין הרוצה בכך לפסול כל דיין שאינו רצוי לו בעיניו בטענה כי הוא 'חש' שטענותיו מסתתמות, ולא היא: על הרוצה לטעון כי טענותיו מסתתמות להראות כי הדיין לא השווה בין בעלי הדין, לא לטעון כי הוא חש שטענותיו מסתתמות ובכך אין בעלי הדין מושווים. מכאן שאין אנו צריכים לבחון טענות בדבר תחושת לב כגון זו הנטענת, ללא שיתבססו על מאומה, אלא לבחון האם אכן יש יסוד לטענה כי הדיין גיבש עמדה מראש וכי משום כך לא יוכל לשפוט בצדק בין בעלי הדין.

המבקש טוען כי כך הדבר על רקע ההחלטה מי"ג בכסלו התשפ"ב (<http://dintora.org/article/1998>) (17.11.21), ואף מפרט כמה דברים אמורים.

בהחלטה האמורה כתבתי בין השאר כך (ההדגשות אינן במקור):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מבקשת המערערת ומנספחיה כמו גם מהעיון בתיק ובחינת החומר המצוי בו ושהוא בבחינת עובדות שאינן שנויות במחלוקת (וזאת אף מלבד העדר התגובה לגופן של הטענות בבקשה זו, וכאמור) עולה תמונה עגומה של נתק חריף בין המערערת לילדיה, ולפחות לחלקם, תמונה של ניכור מהחמורים שבהם חזינו בכל שנות שבתנו על כסאות למשפט, ניכור ששיאו הוא במניעת המערערת ואימה מהשתתפות בנישואי בתה, ולאחר שיא קודם שהיה בהגבלות והתניות בנוגע להשתתפות בנישואי בת קודמת. הבנות שנישאו אומנם בגירות הן אך ההתנהלות שלהן ושסביבן יכולה ללמד, כטענת המערערת, על היחסים גם עם הילדים האחרים ועל החשש להתדרדרות נוספת גם בעניינם כפי שהיה בנוגע לבנות הגדולות.

ונעיר: אכן בנוגע לבנות בגירות אין בית הדין מוסמך לחייב אותן לאפשר את השתתפות אימן בנישואיהן, ואינו יכול לכאורה אלא להביע את מורת רוחו ואת מחאתו החריפה על התנהלות של כלה שביום חופתה – יום מחילת עוונות – ובחופתה עצמה נוהגת היא כלפי אימה יולדתה בדרך המתוארת, דרך המנוגדת לתורה ולמוסר והכרוכה בביטול מצוות עשה של כיבוד ומורא אב ואם ובעבירה על "ארור מקלה אביו ואמו". גם אם לבית דין של מטה "אין סמכות" – איננו יודעים איך מי שרואים עצמם כשומרי תורה ומצוות, "חרדים" המוטרדים מסטייה מנורמות של חסידות (תיתי משמע) שאינן עיקר הדין אינם יראים מבית דין של מעלה, וכיצד מצפה מישהו שבית הנבנה על אדנים כאלה יוכל להיות בית יהודי-תורני-חסידי של "אהבה ואחוה ושלוה ורעות" וכי נטיעה המושקית במי רוש כאלה, ואולי יש לומר המושקית בדמה של האם, תניב פרי עץ חיים.

ועוד נעיר כי ייתכן שהיה מקום להפעלת סמכות בנוגע לילדים שבעניינם יש לבית הדין סמכות. ספק אם אפשר להרשות לאחי הכלה ולאחיותיה לכרוך ולפזז בחתונתה שעה שהם כמרקדים סביב גופת אימם, ספק מה משמעותה החינוכית של אפשרות זו ומה השלכותיה על המשך הניכור, ואם כפועל יוצא הייתה החלטה המונעת זאת מביאה גם את הכלה עצמה למחשבה נוספת – מה טוב.

וכל זאת אף אם לא נקבל את טענת המערערת בנוגע לאחריותו של המשיב לדברים, וכדלהלן.

כאמור זו תמונת המצב ואלה החששות אף אם לא נקבל את טענות המערערת ולמותר לציין כי אכן טרם שמיעת הצדדים איננו יכולים לקבוע אם טענות אלה או אחרות נכונות הן, אולם בלי לקבוע מסמרות רשאים אנו לומר כי ניסיוננו רב השנים והשכל הישר מלמדים כי האפשרות שהמשיב אינו נושא בכל אחריות למצב וכי יחסים כה עכורים בין אם לילדים כדמות אלה המשתקפים מן החומר אינם אלא תוצר של כעסם של הילדים על האם או מבוכתם מהתנהגותה החורגת מן המקובל בחסידות [...] המעטירה, היינו פנייתה לאפיק של לימודי משפטים ועבודה כעורכת דין, נהיגה ברכב וכיוצא באלה – הא ותו לא – אינה אפשרות סבירה. גם מהחלטותיו של בית הדין קמא עולה הרושם, אם לנקוט לשון זהירה, כי אף בית הדין קמא אינו סבור כי המשיב, האב, חף מאחריות, וזאת אף אם נניח כי גם מעשיה או מחדליה של האם תרמו למצב [...]

המבקש ("המשיב" באותה החלטה) בחר לצטט חלק מן הפסקה האחרונה שצוטטה לעיל, בחר הוא להשמיט את "אכן טרם שמיעת הצדדים איננו יכולים לקבוע אם טענות אלה או אחרות נכונות הן", לפתוח את הציטוט ב"אולם בלי לקבוע מסמרות" תוך הדגשת המילים מ"ניסיוננו רב השנים"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואילך, לסיים אותו ב"אינה אפשרות סבירה" תוך דילוג על ההסבר הכלול במצוטט לעיל – מדוע אין זו אפשרות סבירה – מאחר שמשמעותה של אפשרות זו היא ההנחה "כי יחסים כה עכורים [...] אינם אלא תוצר [...] הא ותו לא".

לאחר הציטוט מצהיר המבקש כי אין בכוונתו להתפלמס עם האמור, אולם בפועל מתפלמס הוא וטוען כי אינו הורה מנכר וכי הדבר "ברור וידוע" – "לכל באי שער עירו", "לכל מי שבא במגע ישיר", "לבית הדין האזורי".

בהמשך הוא טוען כי אדרבה – מעודד הוא קשר בין בנותיו לאימן וכו', ושב לאחר מכן להנמקות ההלכתיות לבקשת הפסילה, לשיטתו: (א) על יסוד דברי הש"ך (חושן משפט סימן יז ס"ק ט וסימן יח ס"ק א בשם הבאר שבע) בדבר דיין שנשאל בעניין מסוים וכתב עליו פסק ושוב הגיע אותו עניין עצמו להידון לפניו ובדבר דיין שגילה דעתו קודם לדיון ועל יסוד פסקי דין שניתנו על פי דברים אלה; (ב) על יסוד חובת ההשוויה בין בעלי הדין והטענה כי גם אם אין חשש להטיית הדיין עצמו אסור לו לדון במקום שבו לפי תחושת אחד מבעלי הדין עלול הוא להיות מוטה ומשום הסתמכות טענותיו של אותו בעל דין מפני כך.

דינה של בקשת הפסילה להידחות מכול וכול.

דברי הש"ך אמורים בדיין שפסק את הדין, אומנם לא בדין שבא לפניו כדיין אלא בתשובתו לשואל, אבל בהכרעה גמורה, פסיקה; דבריו בעניין דיין שגילה דעתו – מקורם בבאר שבע, והמעייין שם יראה שמקורם ב'מרגלא בפומייהו דאינשי' שלו ביקש הבאר שבע מקור וטעם, והסיק שטעמו של דבר הוא: משום שבעת פסק הדין אסור לגלות מי מהדיינים חייב ומי זיכה ואם גילה דעתו מקודם הרי נתגלה הדבר, ועוד שמא מתוך דבריו ילמדו לטעון וגם שמא לאחר שיטען בעל הדין השני טענותיו יצטרך הדיין להפך את דינו ואיכא זילותא. עיין שם. והש"ך שציין לדברי הבאר שבע בקצרה רימז שאין הם ברורים לדינא וכתב "וצריך עיון".

ומכל מקום בנוגע לטעם הראשון מנהג רוב בתי הדין עתה שלא להימנע מלגלות מי היה בעליה של כל אחת מהדעות, אף אם נחלקו, ואין כאן מקום להאריך בטעמו של דבר שבפשטות עיקרו הוא משום שכשכל הדיינים מסכימים ומרוצים לכך אין קפידא בדין זה שעיקרו משום "הולך רכיל מגלה סוד", ועל כל פנים לפי הנהוג אין טעם זה שייך גם בנידוננו, ובלאו הכי אינו טעם לפסול את הדיין מן הדין ואינו דבר שיש לבעל הדין זכות תביעה בעניינו ולהסתמכות הטענות וכו' כשם שגילוי הדבר מי היה בעליה של כל דעה בפסק הדין – אף באופן שאסור הוא – אינו פוסל את הדין ואת הדיינים. ואף הטעמים האחרים אינם טעמים לפסול את הדיין מן הדין, ובענייננו גם לא שייך הטעם שילמדו מדבריו, שהרי הטענות שאליהם נוגעים הדברים כבר נטענו ואמירה כללית על המסתבר מן הניסיון אינה מוסיפה להן (ואם יש מישהו שיכול היה לחשוש שמא הצד שכנגדו ילמד דבר מן האמור הלוא זו המשיבה – אז המבקשת – שיכולה הייתה אולי לחשוש שהאמירה בדבר חולשת הטענה המייחסת את כל הניכור למבוכתם של הילדים וכו' תביא את המבקש דגן לתקן את טענתו, אלא שלמרות זאת חובתי הייתה לומר את הדברים וכפי שייאמר להלן).

ובין כך ובין כך כל טעמיו של הבאר שבע אינם אלא בגילוי דעת מה פסק הדין הראוי לאותו מקרה, וכדברי הש"ך הקודמים (שבסימן יז).

וכל זה לא שייך כשגילוי דעתו כביכול של הדיין אינו בנוגע להכרעת הדין עצמו אלא רק לשאלה אחת הנוגעת לו, כבענייננו, ולא כשגילוי הדעת אינו כפסק חתוך וחלוט אלא בדרך של "לכאורה" וכשמודגש, כפי שהודגש בדבריי בפירוש, שהדברים נאמרים בלי לקבוע מסמרות וכי אי אפשר לקבוע דבר בלי לשמוע את טענות שני הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואם ישאל השואל, מכל מקום ואף אם אין בדבר עילת פסול מן הדין, מדוע נכון לכתוב את שנכתב? תשובתו בצידו שמאחר שבית הדין נזקק לדון בשאלה אם לתת רשות ערעור ואם לאו, וחובתו לנמק את החלטתו, ככל החלטה, הרי שאין מנוס מלבחון את סיכויי הערעור וכו' – מה שמחייב בחינה של הטענות ברובד הלכאורי לפחות.

ומכאן אף תשובה נוספת לטענות שדבר פשוט הוא שמשנדרש דין מן הדין לומר את שנראה לכאורה (וכך הן בעניין מתן רשות ערעור, הן לעיתים בהקשר של צווי בנינים כאלה ואחרים) חובתו לעשות כן, ואין כל מקום לראות בעשייתו את חובתו עילה לפוסלו מלדון בהמשך ההליך או לטעון כי גיבש עמדה בנוגע לתוצאות ההליך כולו ויש בכך כדי לפוסלו או כדי לסתום את טענותיו של אחד מבעלי הדין. לו כך היה הרי שכמעט תמיד היה עלינו לקבוע כי הדין שנתן את רשות הערעור לא ידון בערעור עצמו והדין שנתן צווי בנינים לא ידון בהליך העיקרי, ולא היא.

וכך אפילו היה נאמר כי מהחומר שלפניי נראה לכאורה כי הדין עם המשיבה (אז: המבקשת), ועל אחת כמה וכמה כשאדרבה, בפירוש דובר לכל היותר – בשלב זה של טרם שמיעת הצדדים – על המסתבר שאין לומר שהמשיב דאז, המבקש בבקשה שלפני, "אינו נושא בכל אחריות" – לא "בכל האחריות" אלא "בכל אחריות" – וכל בר דעת מביין שלאחר אמירה זו אפילו הייתה אמירה מוחלטת ולא לכאורית בלבד, עדיין יכול הוא לטעון כי עיקר האחריות אינה מוטלת לפתחו, ועדיין ייתכן שמסקנת ותוצאת הערעור כולו לא תהיה כרצונה של המבקשת (המשיבה עתה), ונזכיר כי בהמשך אותה החלטה (שאותו לא ציטט המבקש) נאמר בפירוש על אף אותן אמירות לכאוריות:

איננו בטוחים, בלשון המעטה, שטעה בית הדין בהחלטותיו ואיננו בטוחים שהחלטותינו יביאו לתוצאה שונה – לא הכול תלוי רק בהחלטות שיפוטיות, וודאי לא בענייני ילדים, ולעיתים יש גם מעוות (ולמען הסר ספק: הכוונה היא לעיוותים שיצרו הצדדים ולא בית הדין קמא) שאינו יכול לתקן.

אבל שעה שהאם, המערערת, מבקשת כי נבחן את הדברים, וכל עוד קיימת האפשרות שאכן נעשו טעויות בהחלטות בית הדין ואפשר לתקן או כי אף אם לא נעשו טעויות בהגדרה המשפטית אפשר שמבט נוסף, ואולי אחר, יוכל להביא לפתרונות או לתיקון ולו חלקי. ימים יגידו אם כך יהיה, אבל אין אנו כדיינים רשאים להעלים עין ולאטום אוזן משוועה הבאה אלינו, שללא ספק מבטאת היא מצוקה אמיתית של אם מנוכרת, וכשיש בסמכותנו לשמוע את הערעור וייתכן שאכן יביא הדבר לתועלת.

היותו של המבקש חולק לגופם של דברים על האפשרות כי נושא הוא באחריות לניכור – טענה לגיטימית היא שתצטרך להיבחן בדיון, והדבר כלול באמור כי אין אנו יכולים לקבוע דבר טרם שמיעת טענות שני הצדדים, אולם אין טענה זו יכולה להיבנות מהפרחת אמירות על "ידוע לכול" וכדומה, המוכחות בדברי הצד שכנגד. האמירה על ה"ידוע" כביכול לבית דין קמא, נציין, אינה משתקפת מדברי בית דין קמא. ובין כך ובין כך אין בטענות אלה עילת פסלות כלשהי.

בשולי הדברים אוסיף כי ההשתהות המרובה בין ההחלטה שהאמור בה הוא המקום כביכול את עילת הפסלות הנטענת לבין הגשת בקשת הפסלות היא טעם נוסף לדחיית הבקשה ואף חיוזק לסברה כי כל עצמה לא נועדה אלא להארכת ההליכים, אך כאמור הבקשה נדחית אף ללא טעם זה.

סוף דבר, בקשת הפסלות נדחית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

החלטה זו מותרת בפרסום בכפוף להשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים לרבות זהות החסידות שאליה הם משתייכים.

ניתן ביום ב' באלול התשפ"ב (29.8.2022).

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה